

BARIERY W ZARZĄDZANIU JAKOŚCIĄ W GOSPODARSTWACH ROLNYCH BRANŻY MLECZARSKIEJ

Anna Walaszczyk, Iwona Grzesiak

Streszczenie

Zarządzanie jakością w gospodarstwach rolnych jest bardzo trudne, gdyż istnieje wiele czynników - barier uniemożliwiających prawidłowe funkcjonowanie takiego gospodarstwa. Jest to taka dziedzina gospodarki, która w bardzo dużym stopniu uzależniona jest od warunków klimatycznych panujących na danym obszarze, a w tym również od ukształtowania terenu i stosunków glebowych. W sektorze tym ważną rolę stanowią także czynniki poza-przyrodnicze, takie jak sposoby gospodarowania, wielkość gospodarstw, wkład kapitału i pracy czy obowiązująca polityka rolna. Całokształt działań realizowanych w gospodarstwach rolnych, dąży tak jak w przypadku wszystkich innych przedsiębiorstw, do osiągnięcia jak najwyższego poziomu zadowolenia klienta, który decyduje o przetrwaniu jednostki gospodarczej na rynku. W artykule przedstawiono wyniki badań w zakresie barier w zarządzaniu jakością w gospodarstwach rolnych branży mleczarskiej.

1. Wprowadzenie

Rolnictwo jest bardzo ważnym sektorem gospodarki polskiej. Na terenach wiejskich, głównym źródłem utrzymania jest praca na roli. W dalszym ciągu ludność wiejska cechuje się bardzo niskim wykształceniem, co uniemożliwia podjęcie pracy w innej dziedzinie gospodarki. Z tego względu społeczność ta stara się podejmować działania zwiększające wydajność ich gospodarstw, próbuje nowych metod zarządzania gospodarstwem rolnym oraz inwestuje w coraz to nowsze sposoby uprawy roli. Po wejściu Polski do Unii Europejskiej, otworzyły się nowe drzwi dla gospodarstw rolnych - istnieje wiele możliwości uzyskania pomocy finansowej ze środków UE. Wiąże się to z kolei z dodatkowymi obowiązkami dla rolników.

Spośród wszystkich dziedzin rolniczych, jak podają dane statystyczne, największą grupę stanowią gospodarstwa specjalizujące się chowem bydła w szczególności ukierunkowane na produkcję mleka. W branży tej dominują gospodarstwa małe i średnie, jednak zauważa się także tendencję powiększania gospodarstw. W dzisiejszych czasach prowadzenie mikro lub małych gospodarstw rolnych jest po prostu nieopłacalne. W wybranym do badań powiecie sieradzkim, jest ok. 13,6 tys. gospodarstw rolnych, przy czym przeciętna wielkość takiego gospodarstwa nie przekracza 9 ha.

2. Charakterystyka podmiotów badań

Podstawowym celem badania było określenie barier w zarządzaniu jakością w gospodarstwach rolnych branży mleczarskiej z uwzględnieniem aspektów bezpośrednio jak i pośrednio wpływających na tę dziedzinę zarządzania. Gospodarstwa rolne, w których przeprowadzono badania, znajdują się na terenie powiatu sieradzkiego w województwie łódzkim. Powiat ten położony jest w zachodniej części województwa łódzkiego w centralnej części Polski, na Nizinie Wielkopolskiej w dolinie rzeki Warty. Powiat obejmuje obszar 1491 km² tj. 8,2% województwa oraz 0,48% powierzchni kraju. Powiat sieradzki jest największym pod względem powierzchni spośród wszystkich powiatów województwa łódzkiego. Dany powiat zamieszkuje 122,7 tys. osób, w tym na obszarach wiejskich 70,5 tys. osób, tj. 56,3%. W skład powiatu sieradzkiego wchodzi gminy: Goszczanów, Wróblew, Klonowa, Brąszewice, Burzenin, Brzeźnio. Do powiatu sieradzkiego należą również gminy posiadające status miasta takie jak: Warta, Błaszki, Sieradz, Złoczew. Badane gospodarstwa specjalizują się głównie w produkcji mleka. W powiecie tym rolnictwo to najważniejszy dział gospodarski ze względu na znaczne zatrudnienie i potencjał w regionie. Powiat sieradzki jest dużym wytwórcą zbóż, ziemniaków i mleka. Gospodarstwa indywidualne powyżej 1 hektara stanowią 89,7%.

Obecnie w powiecie sieradzkim zarejestrowanych jest 8.536 siedzib stad. Chów bydła w powiecie sieradzkim, ukierunkowany jest głównie na produkcję mleka, która jest podstawowym źródłem dochodów ok. 30% gospodarstw rolnych. Liczbę krów w badanym powiecie szacuje się na 23 tysiące sztuk. Na 100 hektarów użytków rolnych przypada 43,5 szt. bydła w tym 21,8 szt. krów mlecznych. W produkcji bydła największą rolę odgrywają gminy Goszczanów, Warta, Złoczew i Sieradz.¹

Gospodarstwa rolne, które wzięły udział w badaniu, są zróżnicowane pod względem wielkości, stopnia zmechanizowania gospodarstwa, lat funkcjonowania gospodarstwa rolnego (badaniom podlegały gospodarstwa z wieloletnią tradycją jak i te nowo powstałe) jak i sposobu zarządzania gospodarstwem rolnym.

Proces doboru próby badawczej, nawiązuje do podmiotów badań, które tworzą indywidualne gospodarstwa rolne powiatu sieradzkiego. Ze względu na dosyć dużą ich liczbę, a mianowicie 13,6 tysięcy gospodarstw rolnych, trudno byłoby wykonać badania pełne. Badanie przeprowadzono więc w sposób nielosowy, na grupie 50 gospodarstw rolnych różnej wielkości, specjalizujących się w branży mleczarskiej. Badanie przeprowadzone zostało na terenie powiatu sieradzkiego z uwzględnieniem wszystkich 10 gmin. Do gmin, w których zrealizowane zostało badanie zalicza się gminę Goszczanów, gminę i miasto Warta, gminę i miasto Błaszki, gminę Wróblew, gminę Brzeźnio, gminę Burzenin, gminę i miasto Sieradz, gminę Brąszewice, gminę Klonowa oraz gminę i miasto Złoczew.

¹ www.powiat-sieradz.pl z dnia 23.04.2012r.

3. Opis metody i narzędzia badań

Badanie zostało wykonane za pomocą autorskiego kwestionariusza wywiadu. Kwestionariusz ten charakteryzowała struktura, która obejmowała dane podstawowe, część ogólną i część szczegółową. Dane podstawowe zawierały informacje dotyczące miejsca położenia gospodarstwa rolnego (gmina), czasu funkcjonowania gospodarstwa, wielkości gospodarstwa (stada), wykształcenia oraz wieku właścicieli gospodarstwa. Część ogólna kwestionariusza wywiadu, odnosiła się do znajomości standardów zarządzania jakością, znaczenia wdrożenia takich standardów w gospodarstwie rolnym, sposobu pozyskiwania wszelkich informacji dotyczących nowych trendów w zarządzaniu branżą rolniczą, jakości prowadzonej działalności w rozumieniu gospodarzy oraz zakresu obszarów zarządzania, w których należałoby wprowadzić usprawnienia w gospodarstwie. Część szczegółowa kwestionariusza to badanie barier w zarządzaniu jakością w gospodarstwach rolnych.

Dane zostały zebrane na podstawie wywiadu bezpośredniego, wspomaganego obserwacją. Wyniki badań zebrano do specjalnie na ten cel przygotowanego arkusza kalkulacyjnego Excel i poddano opracowaniu statystycznemu. Badanie zostało wykonane w pierwszym kwartale 2012r.

4. Wyniki i analiza badań

Począwszy od lat funkcjonowania poszczególnych gospodarstw, zaobserwowano, iż najczęściej gospodarstw rolnych badanej branży swoją działalność rozpoczęło w latach 1991 – 2000. W danym przedziale mieści się aż 16 gospodarstw. Niewiele mniej gospodarstw zapoczątkowało swoje funkcjonowanie w branży mleczarskiej nieco wcześniej, a mianowicie w latach 1981 – 1990. W badanej grupie jest ich 14. Najmniej gospodarstw powstało w latach 1971 – 1980 (4 gospodarstwa spośród 50 ankietowanych).

Badaniom podlegały różne, pod względem liczby bydła mlecznego, gospodarstwa rolne w przedziale od 6 do 102 sztuk bydła. Najwięcej gospodarstw (20 spośród 50 badanych), mieściło się w przedziale 21 – 40 sztuk bydła. Zaraz po nich znajdowały się gospodarstwa posiadające stada, znajdujące się w przedziale od 1 do 20 sztuk, których w badanej grupie jest 16, przy czym najmniejsze ankietowane gospodarstwo posiadało 6 sztuk bydła mlecznego. Przedział wielkości 41 – 60 sztuk reprezentowało 12 gospodarstw. Zdecydowanie najmniej było gospodarstw, które miały w swoim posiadaniu bydło mleczne w liczbie od 60 do 100 sztuk. Tylko jedno gospodarstwo rolne spośród 50-ciu uczestniczących w badaniu, posiadało więcej niż 100 sztuk krów mlecznych.

Najwięcej wśród poddanych badaniu gospodarstw, cechuje się właścicielami, którzy mają od 40 do 49 lat. Jest ich aż 24, czyli prawie połowa respondentów. Następny dominujący przedział wiekowy to 50 – 59 lat. Tutaj mieści się 17 właścicieli badanych gospodarstw. Najmniej jest właścicieli, którzy dopiero zaczynają działać w branży rolniczej, a mianowicie mających od 20 do 29 lat, których w badanej grupie jest zaledwie 2, jak i nieco starszych w przedziale

wiekowym 30 – 39 lat, których jest 5. Znikomą liczbą charakteryzują się również gospodarze w wieku 60 – 69 lat, którzy z kolei kończą już swoją działalność w tej branży, przekazując swoje gospodarstwa następnemu pokoleniu. W opisywanej próbie badawczej jest ich zaledwie 2. W przeprowadzonych badaniach nie odnotowano gospodarstwa, w którym właściciel posiadałby więcej niż 69 lat.

W badanych gospodarstwach rolnych, dominują osoby posiadające wykształcenie zawodowe, których jest aż 57 w całej próbie badawczej. Są to osoby, które ukończyły szkoły o profilu rolniczym. Jest również dość wyraźna grupa, która legitymuje się jedynie wykształceniem podstawowym (jest ich 19 osób). Pośród respondentów istnieje też grupa z wykształceniem średnim w wymiarze 25 osób. Znikomą liczbę przedstawiają osoby posiadające wykształcenie wyższe. Jest ich zaledwie 4, które ukończyły uczelnie poza-rolnicze. W badanej grupie gospodarstw rolnych, nie udało się znaleźć osoby z wykształceniem wyższym rolniczym. Jedynie 4 spośród współ-gospodarujących w całej próbie badawczej, rozpoczęło studia w tym kierunku.

Przechodząc do części ogólnej badań, przedstawiono analizę standardów zarządzania jakością, które są znane przez właścicieli gospodarstw rolnych branży mleczarskiej oraz ich współ-gospodarujących. Informacje na temat znajomości poszczególnych standardów/ systemów prezentuje Tabela 1.

Tabela 1. Znane w gospodarstwach standardy zarządzania jakością

Standard zarządzania jakością	% rolników znających standard
Dobra Praktyka Rolnicza	52%
ISO serii 9000	36%
ISO serii 22000	20%
HACCP	18%
Produkcja Integrowana	14%
GLOBALGAP	10%
Żaden	10%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań własnych.

Z badań wynika, iż zdecydowanie największa liczba respondentów, kojarzy lub zna podstawowe zasady Dobrej Praktyki Rolniczej. Znajomość tego standardu wykazuje aż 52% ankietowanych, czyli średnio co drugi gospodarz. Nieco mniej osób zna system ISO serii 9000, których jest 36%, czyli 18 spośród 50 zapytanych. Znajomość systemu ISO serii 22000 wykazuje 20%, czyli 10 osób w całej próbie badawczej. System HACCP zna 18% badanych, natomiast Produkcję Integrowaną 7 osób prowadzących gospodarstwo rolne, którzy to stanowią 14% badanych. Standard GLOBALGAP, zna 10% zapytanych, czyli 5 osób. Z przeprowadzonych

badania wynika, iż istnieją tacy, którzy nie znają żadnych z wymienionych w Tabeli 1 standardów czy systemów zarządzania jakością. Taką grupę stanowi 10% poddanych badaniu rolników.

Rolnictwo jest działem gospodarki, który ciągle się rozwija, dlatego celem badania, było również sprawdzenie, skąd pozyskiwane są w gospodarstwach informacje dotyczące nowych trendów w zarządzaniu branżą rolniczą. Poniżej przedstawiono Tabelę 2, która obrazuje źródła pozyskiwania takich informacji oraz wagi jakie przypisali im gospodarze, gdzie:

- 1 – odpowiedź najmniej ważna, informacje pozyskiwane są bardzo rzadko lub wcale,
- 2 – odpowiedź mało ważna, informacje pozyskiwane są rzadko, sporadycznie,
- 3 – odpowiedź ważna, informacje pozyskiwane często, np. kilka razy w miesiącu,
- 4 – odpowiedź bardzo ważna, informacje pozyskiwane bardzo często, np. raz w tygodniu,
- 5 – odpowiedź najważniejsza, główne źródło informacji, pozyskiwane niemal codziennie.

Tabela 2. Źródła pozyskiwania w gospodarstwach informacji dotyczących nowych trendów w zarządzaniu branżą rolniczą

źródła informacji	waga				
	1	2	3	4	5
czasopisma rolnicze	4,3%	12,8%	34%	29,8%	19,2%
programy telewizyjne	2,1%	8,5%	27,7%	40,4%	21,3%
udział w targach, wystawach czy innych imprezach rolniczych	34,1%	27,7%	14,9%	19,2%	4,3%
rozmowy z innymi osobami prowadzącymi gospodarstwa rolne	2,1%	0%	23,4%	27,7%	46,8%
branżowe strony internetowe	38,3%	21,3%	34%	2,1%	4,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań własnych.

Spośród 50 gospodarstw zapytanych o źródła, z których czerpane są informacje dotyczące nowych trendów w zarządzaniu rolnictwem, blisko 50 procent (46,8%) bez wahania wskazało rozmowy z innymi osobami prowadzącymi podobne gospodarstwa. Stwierdzili oni, że jest to główne źródło takich informacji, które pozyskują niemal codziennie. Również spośród wszystkich wymienionych w Tabeli 2 źródeł pozyskiwania informacji przez rolników, kryterium to osiągnęło zdecydowanie najwyższą ocenę. Drugim bardzo ważnym źródłem zdobywania

informacji o trendach w rolnictwie są programy telewizyjne. Aż 40,4% opiniodawców uznało tę odpowiedź za źródło pozyskiwania wiedzy co najmniej raz w tygodniu. 27,7% ankietowanych uznało programy rolnicze za odpowiedź ważną, 21,3% za najważniejszą a jedynie 8,5%, czyli 4 osoby za mało ważną. 1 osoba spośród zapytanych uznała programy telewizyjne za źródło informacji pozyskiwane bardzo rzadko lub wcale. Średnim zainteresowaniem cieszą się z kolei czasopisma rolnicze. Najwięcej badanych, a mianowicie 34% uznało je za źródło ważne, blisko 30% za bardzo ważne, a 4,3% czyli 2 osoby prawie nie wykorzystują gazet do pogłębiania swojej wiedzy na temat rolnictwa. Pozostałe dwa źródła cieszą się najmniejszą popularnością. Gospodarze biorący udział w badaniu, bardzo rzadko lub wcale nie uczestniczą w targach, wystawach czy innych imprezach rolniczych, co wykazuje ponad 34% uczestników badania lub korzystają z wymienionych źródeł sporadycznie (27,7% badanych). Podobnie przedstawiają się statystyki korzystania z branżowych stron internetowych. Ten sposób pozyskiwania informacji o rolnictwie wykorzystywany jest w gronie badanych gospodarstw rzadko (21,3%) lub wcale (38,3%).

Podczas badania zapytano również gospodarzy, w zakresie jakich obszarów zarządzania, według nich należałoby wprowadzić usprawnienia w gospodarstwie. Każdego z nich poproszono o przypisanie wagi poszczególnym zakresom. Wągom nadano odpowiednie znaczenie, tj.:

- 1 – odpowiedź najmniej ważna,
- 2 – odpowiedź mało ważna,
- 3 – odpowiedź ważna,
- 4 – odpowiedź bardzo ważna,
- 5 – odpowiedź najważniejsza.

Wyniki przedstawiono w Tabeli 3.

Obszarem, w którym według gospodarzy biorących udział w badaniu, trzeba wprowadzić usprawnienia jest zdecydowanie ochrona środowiska. Za tym obszarem opowiedziało się 36,2% badanych uważając je za odpowiedź bardzo ważną, natomiast 31,9% za odpowiedź najważniejszą. Jeśli chodzi o BHP i ergonomię w badanych gospodarstwach, zdania są podzielone. Taka sama liczba osób (po 23,4% badanych) uznało, że należałoby poprawić ten obszar w ich otoczeniu, uznając go za bardzo ważny i najważniejszy. Duża liczba respondentów uznała ten obszar za odpowiedź ważną, bo aż 36,2%. Zarządzanie zasobami ludzkimi to obszar bardzo zróżnicowany pod względem wyników badań. Taka sama liczba badanych uznała jednocześnie, że w dziedzinie tej należy wprowadzić usprawnienia, uznając ją za odpowiedź najważniejszą i najmniej ważną. Duży procent badanych uznało to kryterium za odpowiedź bardzo ważną, a mianowicie 36,2%. Zarządzanie zasobami rzeczowymi jest bez wątpienia obszarem, w którym należałoby wprowadzić usprawnienia, gdyż za odpowiedź ważną uznało go aż 55,3% badanych rolników. Żadna osoba nie uznała, że odpowiedź ta jest dla niej najmniej ważna. Zarządzanie zasobami wiedzy jest obszarem, w którym według badanych należałoby poprawić niektóre elementy, uznając tę odpowiedź w przybliżonych wartościach, jako ważną (21,3%), bardzo ważną (29,8%) i najważniejszą (25,5%). Podchodząc do sprawy dokumentacji w rolnictwie, głosy również są podzielone. Równo po 27,7%

respondentów uznało, że jest to dla nich zagadnienie bardzo ważne i najważniejsze, 21,3% że jest to odpowiedź ważna, natomiast 23,4% badanych stwierdziło, że w dziedzinie zarządzania dokumentacją nie trzeba nic usprawniać, uznając tę odpowiedź za mało ważną. Żadna z osób biorących udział w badaniu nie określiła tej odpowiedzi jako najmniej dla niej ważną. W zakresie obszaru jakim są pomiary efektywności procesów, respondenci uznali, że w jakimś stopniu należałoby wprowadzić usprawnienia w gospodarstwie. Za tym kryterium opowiedziało się 53,2%, uznając tę odpowiedź za ważną. Monitorowanie i kontrola procesów, to obszar różnie interpretowany przez osoby biorące udział w badaniu. Ich zdanie na temat jakiegokolwiek poprawy w tym zakresie również było podzielone. Najwięcej respondentów, bo 38,3% uznało tę odpowiedź za ważną, 23,4% za najważniejszą a jedynie 2 osoby, czyli 4,3% próby badawczej uznało, że obszar ten pod względem wprowadzania usprawnień jest najmniej znaczący.

Tabela 3. Obszary zarządzania, w których należy wprowadzić usprawnienia w gospodarstwie

obszary zarządzania	waga				
	1	2	3	4	5
BHP i ergonomia	4,3%	12,8%	36,2%	23,4%	23,4%
ochrona środowiska	4,3%	10,6%	17%	36,2%	31,9%
zarządzanie zasobami ludzkimi	10,6%	12,8%	29,8%	36,2%	10,6%
zarządzanie zasobami rzeczowymi	0%	14,9%	55,3%	21,3%	8,5%
zarządzanie zasobami wiedzy	6,4%	17%	21,3%	29,8%	25,5%
zarządzanie dokumentacją	0%	23,4%	21,3%	27,7%	27,7%
pomiary efektywności procesów	4,3%	12,8%	53,2%	17%	12,8%
monitorowanie i kontrola procesów	4,3%	14,9%	38,3%	19,1%	23,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań własnych.

Przechodząc do analizy części szczegółowej badania, poniżej przedstawiono ocenę wielkości barier w zarządzaniu jakością w gospodarstwach rolnych branży mleczarskiej. Zadaniem osób biorących udział w badaniu, było określenie, które bariery wymienione w Tabeli 4, według nich istnieją i jednoczesna ocena wielkości tych barier. Skala punktów oceny barier przedstawia się w następujący sposób:

- 1 – mała bariera (bariera istnieje, ale nie stanowi progu nie do pokonania; bez pomocy zewnętrznej jest możliwość jej usunięcia; nie wymaga angażowania wielu zasobów),

- 2 – średnia bariera (bariera jest znacząca i może stanowić próg nie do pokonania; wymaga umiejętnego angażowania zasobów),
- 3 – duża bariera (bariera bardzo znacząca; istnieje duża obawa, że nie ma możliwości jej pokonania; usunięcie lub minimalizacja bariery wiąże się z maksymalnym wykorzystaniem posiadanych zasobów).

Tabela 4. Bariery w zarządzaniu jakością w gospodarstwach rolnych branży mleczarskiej

bariery w zarządzaniu jakością	bariera istnieje			bariera nie istnieje
	waga			
	1	2	3	
wykształcenie osób prowadzących gospodarstwo rolne	26%	18%	4%	52%
opór/brak chęci do działania ze strony współ-gospodarujących	46%	26%	16%	12%
posiadanie niewystarczających środków finansowych	10%	44%	34%	12%
brak dostępu do wykwalifikowanych jednostek doradczych	46%	26%	10%	18%
geograficzna lokalizacja gospodarstwa	12%	30%	56%	2%
brak czasu	24%	40%	22%	14%
brak wiedzy na temat zarządzania jakością w rolnictwie	22%	48%	14%	16%
konieczność przystosowania się do nowych warunków funkcjonowania, zasad organizacyjnych itp.	24%	22%	24%	30%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań własnych.

Odnosząc się do pierwszej bariery, jaką jest wykształcenie osób prowadzących gospodarstwo rolne, można zauważyć, że osoby prowadzące gospodarstwo rolne, nie widzą żadnych ograniczeń co do prawidłowego zarządzania gospodarstwem, które spowodowane byłoby niskim wykształceniem osób zarządzających. Tak uważa aż 52% badanych. 26% respondentów, czyli 13 gospodarzy twierdzi, że istnieje taka bariera, ale jest ona mała i nie stanowi progu nie do pokonania. Liczba ta zgodnie stwierdza, że zawsze można uzupełnić swoją wiedzę i umiejętności. 18% badanych sądzi, że bariera ta jest znacząca i może stanowić próg nie do pokonania, gdyż wymaga zaangażowania wielu zasobów. Osoby te uważają, że w takiej branży jak rolnictwo, nie ma czasu na podjęcie studiów. Większość z nich ubolewa nad tym, że nie kontynuowali swojej edukacji

twierdząc, że kiedyś były „inne czasy” i mało kto miał wykształcenie wyższe, czy chociażby średnie. Jedynie 4% respondentów, a dokładnie 2 osoby odpowiedziały, że niskie wykształcenie osób prowadzących działalność rolniczą jest dość dużą barierą w zarządzaniu jakością w gospodarstwach rolnych, której nie da się pokonać lub wiąże się to z maksymalnym wykorzystaniem posiadanych zasobów (głównie czasu).

Kolejną barierą analizowaną w danym badaniu jest opór lub/i brak chęci do działania ze strony współ-gospodarujących. 46% biorących udział w badaniu uważa, że bariera taka istnieje, ale jest ona mała i przy niewielkim udziale mających do dyspozycji zasobów, można ją bez problemu pokonać. Przy czym 12% respondentów twierdzi, że taka bariera w ogóle nie występuje. 26%, czyli 13 osób uważa, że bariera jest znacząca i może stanowić próg nie do pokonania. Jedynie 16% badanych określiło daną barierę za bardzo znaczącą, której nie da się pokonać a co więcej, rolnicy ci uważają, że jeśli współ-gospodarujący nie będą się zgadzać co do sposobu prowadzenia gospodarstwa, czy nie będą podejmować wspólnych decyzji a wzajemnie sobie przeszkadzać, gospodarstwo takie nigdy nie będzie prawidłowo funkcjonować, a nawet podejście takie może prowadzić do upadku danego gospodarstwa. Wszyscy w danej próbie badawczej zgodnie stwierdzili, że niemożliwe jest prowadzenie gospodarstwa rolnego bez porozumienia się ze sobą wszystkich współ-gospodarujących.

Trzecią z kolei wymienioną podczas badania barierą, jest posiadanie niewystarczających środków finansowych. Jedynie 12% badanych uważa, że bariera taka nie występuje w ich gospodarstwie rolnym, a 10% uznało, że bariera ta istnieje, ale nie stanowi progu nie do pokonania. Taką opinię wystawili w większości właściciele dużych i bardzo dużych gospodarstw, którzy mają już rozbudowane gospodarstwa, przynoszące już duże korzyści. Twierdzą też, że prawidłowe zarządzanie jakością w gospodarstwie rolnym, nie zależy od dużego nakładu finansowego a od właściwego zarządzania gospodarstwem. Jakość zarządzania według nich, zależy od sposobu podejścia do wykonywanych czynności. Odmienne zdanie wyraziło 44% respondentów, którzy uważają, że dana bariera istnieje i jest znacząca. Aby ją pokonać należy umiejętnie wykorzystywać posiadane zasoby wiedzy jak i te materialne, których, jak twierdzą, często im brakuje. Posiadanie niewystarczających środków finansowych, jako duża bariera postrzegana jest przez 34% badanych gospodarzy. Osoby te martwią się, że bariera ta może być dla nich nie do pokonania.

Następną barierą w zarządzaniu jakością w gospodarstwach rolnych, jest brak dostępu do wykwalifikowanych jednostek doradczych. Według 18% badanych, taka bariera w ogóle nie istnieje. Powodem tego jest fakt, iż osoby te posiadają swoje stałe punkty doradcze, do których zwracają się o pomoc w licznych sprawach, jak również istnieją miejsca branżowe, do których można zwrócić się z konkretnym pytaniem, jak na przykład Agencji Rynku Rolnego, gdzie osoby prowadzące gospodarstwa rolne często bywają, czy rejonowe ośrodki doradztwa rolniczego. 46% opiniodawców mówi, że bariera ta istnieje, ale można ją bez większego problemu pokonać, gdyż wystarczy poszukać informacji o danych ośrodkach w regionie i się tam po prostu zgłosić, gdy występuje jakiś problem. 26% badanych uważa, że brak dostępu do wykwalifikowanych jednostek doradczych, jest znaczącą

barierą i wymaga dużego zaangażowania zasobów, głównie czasu, by dotrzeć do takich instytucji. 10% respondentów przedstawia całkowicie odmienne zdanie, twierdząc, że dana bariera jest bardzo znacząca i w razie potrzeby nie ma „u kogo” zasięgnąć porady. Uważają, że takich jednostek w powiecie sieradzkim jest bardzo mało i nie wiedzą gdzie w razie pytań mogą się zgłosić.

Geograficzna lokalizacja gospodarstwa, czyli klimat, gleba, ukształtowanie terenu itp. to niewątpliwie bardzo duża bariera dla większości, spośród całej próby badawczej. Aż 56% badanych uważa, że bariera ta jest znacząca a nawet nie do pokonania. W większości przypadków, nawet przy dużym udziale posiadanych zasobów, nie da się jej całkowicie pokonać. Jeśli na danym terenie występują gleby o niskiej klasie, nawet najlepsza dbałość o nie, nie przebije „siły natury”. Są to głównie rejony południowe powiatu sieradzkiego, a mianowicie gminy Brzeźnio, Złoczew czy Klonowa. Dużym zagrożeniem według tej grupy, jest również klimat. W razie długotrwałej suszy czy opadów deszczu, nie są w stanie prawidłowo zarządzać uprawami na danym terenie, a co za tym idzie i całym gospodarstwem. Podobnego zdania jest 30% respondentów, którzy uważają barierę geograficzną za znaczącą, która wymaga umiejętnego zaangażowania zasobów. 12% spośród badanych twierdzi, że dana bariera istnieje, ale nie stanowi progę nie do pokonania. Są to osoby, które swoje gospodarstwa prowadzą na jednych z najlepszych ziem powiatu sieradzkiego, a mianowicie w rejonach północno-zachodnich, tj. z gmin takich jak Warta, Goszczanów czy Błaszki. Podobnie jest z pozostałymi 2% badanych, którzy twierdzą, że bariera taka w ogóle nie występuje.

Kolejną przeszkodą, związaną z zarządzaniem jakością w gospodarstwach rolnych jest brak czasu. Opowiedziało się za nią 40% zapytanych osób prowadzących gospodarstwa rolne branży mleczarskiej, którzy uważają daną barierę za znaczącą, wymagającą umiejętnego zaangażowania zasobów. 22% opiniodawców postrzega brak czasu jako barierę bardzo znaczącą, gdzie istnieje obawa, że nie ma możliwości jej pokonania. Takie stanowisko przedstawiają w większości gospodarstwa małe lub średnie, które nie są jeszcze tak zautomatyzowane i zmechanizowane, w których wiele czynności wykonywanych jest jeszcze ręcznie. Gospodarstwa te praktycznie nie mają chwili „odpoczynku” w ciągu dnia, zwłaszcza w okresie letnim (czas żniw), dlatego dla nich prawidłowe zarządzanie jakością w gospodarstwie jest trudne i wymaga wielu poświęceń jak i maksymalnego wykorzystywania posiadanych zasobów. 24% zapytanych twierdzi, że bariera jaką jest brak czasu co prawda istnieje, ale nie stanowi progę nie do pokonania. Należy tylko dobrze rozplanować sobie czas i za pomocą posiadanych zasobów rzeczowych, można odpowiednio zarządzać gospodarstwem. Pozostałe 14% respondentów w ogóle nie wykazuje przekonania, że taka bariera istnieje. Takie podejście wynika głównie z tego, iż w gospodarstwach tych występuje większa liczba czynnie działających współ-gospodarujących, dzięki czemu typowe obowiązki w gospodarstwie rozkładają się na poszczególne osoby. W ten sposób mają oni więcej czasu, co korzystnie wpływa na prawidłowe zarządzanie jakością w gospodarstwie rolnym.

Kolejną barierą, która postrzegana jest jako bariera w zarządzaniu jakością w gospodarstwach rolnych jest brak wiedzy. Prawie połowa próby badawczej, bo aż 48%, uważa daną barierę za znaczącą, która wymaga umiejętnego zaangażowania

zasobów, takich jak na przykład czas czy ludzie. Grupa ta twierdzi, że barierę tę można pokonać poświęcając „trochę” czasu na pogłębianie swojej wiedzy na temat zarządzania jakością w gospodarstwach rolnych. Osoby te w sposób pozytywny podchodzą do sprawy jakości w gospodarstwach, dlatego też wyrażają chęć do działań minimalizujących daną barierę. 14% badanych podchodzi do problemu danej bariery nieco mniej entuzjastycznie twierdząc, że bariera ta jest bardzo znacząca a ponadto obawia się nawet, że nie ma możliwości jej pokonania.

Konieczność przystosowania się do nowych warunków funkcjonowania, zasad organizacyjnych itp., to kolejna bariera postrzegana przez gospodarzy w różnorodny sposób. Opinie dotyczące tej bariery w całej próbie badawczej, są niemal równomiernie rozłożone po wszystkich możliwych odpowiedziach. 30% respondentów w ogóle nie postrzega podanych wymogów jako bariery. Przyczyną tego może być fakt wstąpienia Polski do Unii Europejskiej, gdzie każde gospodarstwo rolne, by móc otrzymywać różne dotacje, musiało przystosować się do rozmaitych wymogów z ich strony. 24% rolników, którzy wzięli udział w badaniu odpowiedziało, że dana bariera istnieje, ale nie stanowi progę nie do pokonania. Nie wymaga angażowania wielu zasobów, a jedynie chęć do przestrzegania przepisów i zaleceń. Taką samą grupę, czyli 24% badanych, stanowią osoby, dla których konieczność przystosowania się do nowych warunków funkcjonowania, zasad organizacyjnych itp. jest barierą bardzo znaczącą. Według nich, aby pokonać te ograniczenia, trzeba maksymalnie wykorzystywać posiadane zasoby. Przyczyną wydania przez tę grupę takiej opinii, jest m.in. to, iż wprowadzenie nowych zasad, wymogów, może wiązać się z ponoszeniem dodatkowych kosztów zarządzania gospodarstwem. Prowadzi to również do nowych obowiązków, co wiąże się z poświęconym czasem, potrzebnym do przystosowania się do nowych zasad. Podobnie uważa pozostałe 22% rolników, którzy to z kolei postrzegają daną barierę za znaczącą, ale widzą szansę na jej pokonanie przy umiejętnym zaangażowaniu odpowiednich zasobów.

5. Podsumowanie

Po analizie przedstawionych barier w zarządzaniu jakością w gospodarstwach rolnych branży mleczarskiej, można dostrzec najbardziej istotne zależności pomiędzy nimi. Na przykład barierą, która w oczach gospodarujących sprawia najwięcej problemów jest geograficzna lokalizacja gospodarstwa, gdzie w większości przypadków rolnicy nie mają szans na jej całkowite pokonanie. Prawie połowa badanych uważa też brak wiedzy na temat zarządzania jakością, za średnią barierę, którą przy silnej woli i chęci da się pokonać. Z kolei wykształcenie nie stanowi według badanych gospodarzy żadnej bariery w prawidłowym zarządzaniu gospodarstwem rolnym. Podobnie jest z oporem czy brakiem chęci do działania ze strony współ-gospodarujących, gdzie bariera ta co prawda występuje, ale nie stanowi progę nie do pokonania. Tak samo postrzegany jest brak dostępu do wykwalifikowanych jednostek doradczych.

Decydując się na prowadzenie gospodarstwa rolnego, specjalizującego się w branży mleczarskiej, trzeba liczyć się z szeregiem barier napotykanym w

zarządzaniu jakością. Poza przeszkodami, które wynikają z przyczyn ludzkich, jakimi są brak chęci do działania ze strony współ-gospodarujących, czy brak wiedzy na temat zarządzania jakością, istnieją też naturalne jak choćby geograficzna lokalizacja gospodarstwa, czy inne wynikające z prowadzenia działalności jak posiadanie niewystarczających środków finansowych, brak czasu czy przystosowanie się do nowych warunków funkcjonowania, zasad organizacyjnych gospodarstwa. Istnieją też inne bariery, które uniemożliwiają prawidłowe zarządzanie jakością w gospodarstwach rolnych właśnie branży mleczarskiej. Przykładem może tutaj być ciągły wzrost cen paliw, nawozów, jak i limitowanie mleka (wprowadzone kwoty mleczne). Notowane są też bariery, których rolnicy nie są w stanie pokonać, jak na przykład zwierzyna leśna, która niszczy plony na gruntach przyleśnych, czy warunki atmosferyczne, które wyrządzają szkody rolnikom. Dobrym przykładem jest tegoroczna strata plonów po suchej jesieni i beźśnieźnej zimie. W Polsce trwa koncentracja produkcji jak i przetwórstwa mleka. Rolnik, aby mógł żyć dziś na dobrym poziomie, musi ciągle zwiększać skalę swojej produkcji. Bardzo duże gospodarstwa produkujące mleko, które stać na duże inwestycje i szybki rozwój, mogą wyeliminować z rynku mniejszych. Poprawie mleczności sprzyja koncentracja produkcji mleka oraz związany z nią postęp technologiczny. Wiele wskazuje na to, że sytuacja producentów mleka w tym roku, może być trudniejsza niż w ubiegłym. Pogorszenie sytuacji gospodarczej w Polsce i wolniejsze tempo wzrostu w krajach rozwijających się, prawdopodobnie nie zostaną bez wpływu na rynek mleka w kraju. Rolnicy w związku z istniejącą sytuacją, wciąż szukają sposobów na zwiększenie produktywności swoich gospodarstw jak i zapewnienie wytwarzanym produktom odpowiedniej jakości.

BARRIERS IN QUALITY MANAGEMENT IN THE DAIRY INDUSTRY FARMS

Abstract

Quality management on farms is very difficult because there are many factors - barriers that prevent the proper functioning of such a holding. It's the area economy, which heavily depends on the climatic conditions prevailing in the area, and this is also on terrain and soil relations. In this sector are also important non-natural factors, such as ways of farming, farm size, the contribution of capital and labor and agricultural policy in force. The totality of the activities carried out on farms, is seeking as with all other companies, to achieve the highest level of customer satisfaction, which influences the survival of the enterprise market. The article presents the results of research on barriers to quality management in dairy farms.

Bibliografia:

Jurczak M.: *Mleko, produkcja, badanie, przerób*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, 2005.

Luning P.A., Marcelis W. J., Jongen W. M. F.: *Zarządzanie jakością żywności*, Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa, 2005.

Wiśniewska M., Malinowska E.: *Zarządzanie jakością żywności*, Difin, Warszawa, 2011.